

ภาษาเขมรบ้านสำโรงบน

ตำบลทรายขาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ชัยวัฒน์ เสาทอง*

บทคัดย่อ

ภาษาเขมรบ้านสำโรงบน ตำบลทรายขาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี มีจำนวนหน่วยเสียงพยัญชนะใกล้เคียงกันกับภาษาเขมรดialectอื่น ๆ ที่มีผู้ศึกษาเอาไว้แล้ว แต่มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากภาษาเขมรดialectอื่น ๆ คือ ภาษาเขมรดialectนี้ปรากฏลักษณะเสียงสระลมแทรก โดยเสียงสระลมแทรกนี้มีนัยสำคัญทางสรีรวิทยา คือสามารถเปรียบเทียบต่างระหว่างคำสองคำได้ ซึ่งนักภาษาศาสตร์ สันนิษฐานกันว่าเคยมีปรากฏการจัดตั้งหน่วยเสียงระบบใหม่ขึ้นในภาษาเช่นนี้ในขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางเสียงของภาษาเขมร ดังนั้นภาษาเขมรดialectนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาภาษาเขมรเชิงประวัติและเชิงเปรียบเทียบ

Abstract

The Khmer language spoken at Ban Samrong Bon, a village in the subdistrict of Saykhaw in the Soidaw district of Chanthaburi province, has consonants which are similar to those of other dialects. However; there are distinct, breathy voiced vowels which are different from other previously-studied dialects. This has been noted as one stage of the transphonemicization of Khmer language identified by linguists. Therefore, this dialect is interesting and valuable for comparative and historical studies.

* ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

บ้านสำโรงบน ตำบลทรายขาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี เป็นหมู่บ้านขนาดสองร้อยกว่าหลังคาเรือน บ้านสำโรงบนเป็นส่วนหนึ่งของบ้านสำโรง ซึ่งแบ่งออกเป็นบ้านสำโรงบน บ้านสำโรงกลาง และบ้านสำโรงล่าง บ้านสำโรงมีพื้นที่อยู่บริเวณชายแดนทางด้านตะวันออกของประเทศไทยห่างจากชายแดนราชอาณาจักรกัมพูชา ประมาณ 15 กิโลเมตร มีการใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาประจำถิ่น และมีผู้คนตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่อย่างถาวรเป็นระยะเวลานานมาแล้ว โดยบ้างก็ให้ข้อมูลว่า มีบรรพบุรุษอพยพมาจากฝั่งกัมพูชา เช่น จังหวัดพระตะบอง จังหวัดไพลิน บ้างก็ให้ข้อมูลว่าบรรพบุรุษอยู่ที่นั่นมานานแล้ว และไม่ทราบประวัติการอพยพนี้ ชาวบ้านสำโรง นิยมทำสวนผลไม้ ไร่ นา คอเน เนื่องจากสภาพท้องที่เป็นที่ราบสูงสลับเนินเขา มีลำน้ำไหลผ่านหมู่บ้าน เรียกว่าคลองทรายขาว จึงมีความอุดมสมบูรณ์พอสมควร ในที่นี้ผู้เขียนจำกัดการศึกษาเฉพาะภาษาเขมรบ้านสำโรงบนเท่านั้น เนื่องจากผู้ออกภาษาเป็นคนบ้านสำโรงบน

ชาวบ้านสำโรงบนเห็นว่า สำเนียงภาษาเขมรในราชอาณาจักรกัมพูชา ภาษาเขมรสุรินทร์ บุรีรัมย์ นั้นแตกต่างจากภาษาของตน นอกจากนี้ ชาวบ้านยังให้ความเห็นว่าหมู่บ้านเขมรที่อยู่ใกล้ๆ กันนี้ก็มีคำศัพท์ที่ใช้บางคำแตกต่างจากหมู่บ้านของตน

อนึ่ง ชาวบ้านสำโรงแต่งกายคล้ายคลึงกับคนชนบทโดยทั่วไป จึงไม่สามารถสังเกตความเป็นเขมรได้จากการแต่งกาย หรือรูปลักษณ์ภายนอก นอกจากคำพูด ซึ่งจะพบได้จากการพูดจากันในครัวเรือน ในหมู่เครือญาติหรือในหมู่บ้านเดียวกันเท่านั้น สถานภาพของภาษาเขมรถิ่นนี้นับว่ายังมีการใช้ภาษาเขมรในครัวเรือนอย่างแน่นเหนียว แม้แต่เด็กๆ ยังสามารถใช้ภาษาเขมรได้ แต่อย่างไรก็ตาม ภาษาทุกภาษาย่อมมี

การเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผู้เขียนคาดว่าอิทธิพลจากคำยืมภาษาไทยจะเข้ามาแทนที่ศัพท์เก่าๆ ที่ไม่ค่อยได้ใช้ หรือคำใหม่ๆ ที่เข้ามาพร้อมกับเทคโนโลยี จะมีมากขึ้น และจากการเก็บข้อมูลพบการแปรในภาษาอยู่บ้าง ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาอย่างเป็นหลักเป็นฐานในอันดับต่อไป เพื่อคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

การศึกษานี้ใช้ทฤษฎีแท็กมิมิกส์ (Tagmemics) ในการวิเคราะห์ระบบเสียงในภาษา ตั้งแต่ระดับหน่วยเสียง (Phonemes) ระดับพยางค์ (Syllables) จนถึงระดับคำ (Phonological Words)

ระบบเสียงภาษาเขมรบ้านสำโรงบน ตำบลทรายขาว อำเภอสอยดาว สามารถอธิบายได้ดังนี้

บ้านสำโรงบนอยู่ในหมู่ที่ 2 ตำบลทรายขาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี 22180 สามารถเดินทางจากตัวจังหวัดจันทบุรี ถนนสายจันทบุรี-สระแก้ว ถนนหลวง หมายเลข 317 เมื่อถึงบ้านคานูนก็แยกขวาสู่ถนนหมายเลข 3193 ถนนสายนี้มุ่งไปทางทิศตะวันออก โดยผ่านบ้านกองหิน แล้วจึงถึงบ้านสำโรง

ระบบเสียงภาษาเขมรบ้านสำโรงบน ตำบลทรายขาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
หน่วยเสียงพยัญชนะ

หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาเขมรบ้านสำโรงบน มี 17 หน่วยเสียง ดังนี้

ลักษณะของเสียง	คุณสมบัติของเสียง	ฐานกรณ์				
		ริมฝีปากทั้งคู่	ปุ่มเหงือก	เพดานแข็ง	เพดานอ่อน	เส้นเสียง
ระเบิด	ไม่ก้อง ไม่พ่นลม	p	t		k	ʔ
กักเส้นเสียงลมเข้า	ก้อง	ɓ	l			
กักเสียดแทรก	ไม่ก้อง ไม่พ่นลม			c		
เสียดแทรก	ไม่ก้อง		s			h
นาสิก	ก้อง	m	n	ɲ	ŋ	
ข้างลิ้น	ก้อง		l			
ร้าว	ก้อง		r			
กึ่งสระ	ก้อง	w		j		

หน่วยเสียงพยัญชนะทั้ง 17 หน่วยเสียงนี้เป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวได้ทั้งหมด คือ /p, t, k, ʔ, ɓ, l, c, s, h, m, n, ɲ, ŋ, l, r, w, j/ และเป็นพยัญชนะท้าย 14 หน่วยเสียง คือ /p, t, k, ʔ, c, h, m, n, ɲ, ŋ, l, r, w, j/

หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำ

จะเกิดขึ้นต้นพยางค์เท่านั้น แบ่งตามจำนวนของหน่วยเสียงพยัญชนะได้เป็น หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำสองตัว(CC) และหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำสามตัว(CCC)

1. หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำสองตัว (CC) ได้แก่

/ptiəɓ/	[pʰti:əɓ]	ว่าน (น.)
/spuɐj/	[sʰpuɐj]	มะเฟือง (น.)

2. หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำสามตัว (CCC) ได้แก่

/phnəw/	[pʰhəw]	มะตูม (น.)
/thmɛŋ/	[tʰhmɛŋ]	พิน (น.)

หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำ แบ่งตามชนิดของการควบกล้ำได้เป็น หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำแท้ จะออกเสียงเชื่อมกันสนิท หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำเทียมที่คั่นกลางด้วยเสียง [ə] หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำข้ามพยางค์ที่คั่นกลางด้วยขอบเขตของพยางค์

1. หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำแท้ มักมีหน่วยเสียง /h l r w/ ตำแหน่งท้ายสุด ได้แก่

/phot/	[pʰotʰ]	พิน (ก.)
/phləc/	[pʰləcʰ]	ลิม (ก.)
/sriəw/	[sʰri:əw]	เสียว (ก.)
/swa:j/	[sʰwa:j]	มะม่วง (น.)

2. หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำเทียมที่คั่นกลางด้วยเสียง [ə] คือหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำที่มีเสียงสระ [ə] คั่นระหว่างหน่วยเสียงพยัญชนะ ได้แก่

/pɓwə:r/	[pʰɓwə:r]	ข้าวคั่ว (น.)
/phnəm/	[pʰhənəm]	ภูเขา (น.)
/ska:/	[sʰka:]	กล้วย (น.)
/tnəp/	[tʰnəpʰ]	ห่ม (ก.)

หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำข้ามพยางค์

หมายถึง หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำที่คั่นกลางด้วยขอบเขตของพยางค์ ได้แก่

/pcum/	[p ^h .ˈcʊm]	ประชุม (ก.)
/ptan/	[p ^h .ˈtʌn]	เร่ง, รีบ (ก.)
/lwæŋ/	[l ^h .ˈwæŋ]	ช่วงเสา, กุหา (ล.)

การออกเสียงพยัญชนะควบกล้ำข้ามพยางค์นั้นจะปรากฏเสียงสระ [ɔ] ตามหลังหน่วยเสียงพยัญชนะต้นของพยางค์แรก และในการนำเสนอข้อมูลจะแสดงขอบเขตของพยางค์คั่นระหว่างหน่วยเสียงพยัญชนะทั้งสอง โดยลักษณะการออกเสียงเช่นนี้มีรูปแบบเป็นคำพยางค์เดียวที่มีหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำเทียม และยังคงความหมายเดิม จึงถือเป็นลักษณะพิเศษของการควบกล้ำแบบหนึ่งในภาษาเขมรบ้านสำโรงบน¹

หน่วยเสียงสระ

หน่วยเสียงสระในภาษาเขมรบ้านสำโรงบน ประกอบไปด้วยหน่วยเสียงสระธรรมดา และหน่วยเสียงสระลมแทรก (Breathy Voice) โดยความแตกต่างนี้มีนัยสำคัญทางสรีรวิทยาซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้ทั้ง สระเดี่ยวและสระผสม

1. หน่วยเสียงสระเดี่ยว ในภาษาเขมรบ้านสำโรงแบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ

ก. หน่วยเสียงสระเดี่ยวธรรมดา มี 19 หน่วยเสียง คือ / i iː u uː e eː ɔ ɔː o oː ʌ ʌː æ æː a aː ɔ ɔː / ดังนี้

ส่วนของลิ้น ระดับลิ้น	หน้า		กลาง		หลัง	
	สั้น	ยาว	สั้น	ยาว	สั้น	ยาว
สูง	i	iː	u	uː	ɯ	ɯː
กลาง	e	eː	ɔ	ɔː	o	oː
กลางต่ำ				ʌː		
ต่ำ	æ	æː	a	aː	ɔ	ɔː

ข. หน่วยเสียงสระเดี่ยวลมแทรก มี 15 หน่วยเสียง คือ / j jː ɯ ɯː e eː ɔ ɔː ʌ ʌː ɔ ɔː / ดังนี้

ส่วนของลิ้น ระดับลิ้น	หน้า		กลาง		หลัง	
	สั้น	ยาว	สั้น	ยาว	สั้น	ยาว
สูง	j	jː	ɯ	ɯː	ɯ	ɯː
กลาง	e	eː		ɔː	o	oː
ต่ำ		æː	ʌ		ɔ	ɔː

2. หน่วยเสียงสระผสม

ความสั้น-ยาวของหน่วยเสียงสระผสมไม่มีนัยสำคัญทางสรีรวิทยาในภาษาเขมรบ้านสำโรงบน

ก. หน่วยเสียงสระผสมธรรมดา มี 4 หน่วยเสียง คือ / iə, ʊə, ɔə, ɔə / ดังนี้

ส่วนของลิ้น ระดับลิ้น	หน้า	กลาง	หลัง
สูง	i	ʊ	u
กลาง		ə	
ต่ำ			

ข. หน่วยเสียงสระผสมลดแทรก มี 3 หน่วยเสียง คือ / iə, ʊə, ɔə / ดังนี้

ส่วนของลิ้น ระดับลิ้น	หน้า	กลาง	หลัง
สูง	i	ʊ	u
กลาง		ə	
ต่ำ			

พยางค์

พยางค์ในภาษาเขมรบ้านสำโรงบน แบ่งตามชนิดของพยางค์ได้เป็น พยางค์หลัก พยางค์รอง หน้าพยางค์ และพยางค์นาสิกและแบ่งตามหน้าที่ของพยางค์ได้เป็น พยางค์แก่น และพยางค์ประกอบ

การเน้นเสียงในพยางค์ ในภาษาเขมรบ้านสำโรงบน ไม่มีนัยสำคัญทางสรีรวิทยา มีการเน้นเสียง 4 ระดับ คือ เน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่ง เน้นเสียงหนักเป็นอันดับสอง เน้นเสียงเบา, และไม่เน้นเสียง โดยสามารถคาดคะเนการเน้นเสียงในพยางค์ได้ว่า พยางค์สุดท้ายมักเน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่ง พยางค์ที่มีรูปแบบพยางค์เป็น C หรือ N มักไม่เน้นเสียง ส่วนพยางค์ที่มีรูปแบบพยางค์เป็น CV, CCV, CVN² มักเน้นเสียงเบา ส่วนพยางค์ที่ไม่ใช่พยางค์สุดท้ายมีรูปแบบพยางค์นอกเหนือจากนี้ มักเน้นเสียงหนักเป็นอันดับสอง³

โครงสร้างพยางค์ โครงสร้างพยางค์หลัก คือ $C_1(C_2)(C_3)V_1(:)(V_2)(C_4)$ โครงสร้างพยางค์รอง กลุ่มเน้นเสียงหนักเป็นอันดับสอง คือ $C_1(C_2)(C_3)V_1(:)(C_2)(C_4)$ โครงสร้างพยางค์รองกลุ่มเน้นเสียงเบา คือ $C_1(C_2)V_1(:)(C_3)$ โครงสร้างหน้าพยางค์มีหน่วยเสียงพยัญชนะตัวเดียว แบบของพยางค์จึงเป็น C และโครงสร้างพยางค์นาสิกมีหน่วยเสียงพยัญชนะนาสิกตัวเดียวแบบของพยางค์จึงเป็น N

ตัวอย่างชนิดของพยางค์แบบต่าง ๆ ดังนี้

1. พยางค์หลัก ได้แก่พยางค์สุดท้ายของคำต่อไปนี้

/prama:/	[pra.'ma:]	แม่บ้าน (น.)
/taʔaʔ/	[ta.'ʔaʔ]	ตะปบ (ก.)

2. พยางค์รอง กลุ่มเน้นเสียงหนักเป็นอันดับสอง ได้แก่พยางค์แรกของคำต่อไปนี้

/cæŋmæ:ŋ/	[ˈcæŋ.'mæ:ŋ]	(ต้น)ธูปฤๅษี (น.)
/sawmaw/	[ˈsaw.'maw]	กระทกรก (น.)

3. พยางค์รอง กลุ่มเน้นเสียงเบา ได้แก่พยางค์แรกของคำต่อไปนี้

/prake:n/	[pra.'ke:n]	ประเคน (ก.)
/kəkrɯk/	[kə.'krɯk]	คังสนั่น, คังลั่น (ว.)

4. หน้าพยางค์ ได้แก่พยางค์แรกของคำต่อไปนี้

/pcruj/	[pʰ.'cruj]	ไฟ (น.)
/ckrɔm/	[cʰ.'krɔm]	ไม้แดง (น.)

5. พยางค์นำสิก ได้แก่พยางค์แรกของคำต่อไปนี้

/ŋmoʔ/	[ŋ.'moʔ]	น้ำพริก (น.)
/ŋla:t/	[ŋ.'la:t]	ลิ้น (น.)

คำ

คำในภาษาเขมรบ้านสำโรงบน มีคำพยางค์เดียว คำสองพยางค์ คำสามพยางค์ คำสี่พยางค์ โดยคำพยางค์เดียวและคำสองพยางค์ มีเป็นจำนวนมาก และคำสามพยางค์ คำสี่พยางค์ มีเป็นจำนวนน้อย

1. คำพยางค์เดียว มักเน้นเสียงหนัก ได้แก่

/kɯt/	[ˈkɯt]	คิด (ก.)
/cɓah/	[ˈcɓah]	ชัด (ว.)

2. คำสองพยางค์ มี 3 แบบคือ เน้นเสียงหนักเป็นอันดับสองที่พยางค์ที่หนึ่ง และเน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่งที่พยางค์สุดท้าย, เน้นเสียงเบาที่พยางค์ที่หนึ่งและเน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่งที่พยางค์สุดท้าย ไม่เน้นเสียงที่พยางค์ที่หนึ่ง และเน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่งที่พยางค์สุดท้าย

ก. คำสองพยางค์ที่เน้นเสียงหนักเป็นอันดับสองที่พยางค์ที่หนึ่ง และเน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่งที่พยางค์สุดท้าย ได้แก่

/cpeccpoc/	[ˈcʰpecʰ.'cʰpoc]	(นิสัย)หุตุมหิม (ว.)
/æjplæj/	[ˈlæj.'plæj]	ดีปลี (น.)

ข. คำสองพยางค์ที่เน้นเสียงเบาที่พยางค์ที่หนึ่งและเน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่งที่พยางค์สุดท้าย ได้แก่

/ʔaraʔ/	[,ʔa.'raʔ]	นางไม้ (น.)
/təjɔ:ŋ/	[,tə.'jɔ:ŋ]	เครือ(กล้วย) (น.)

ค. คำสองพยางค์ที่ไม่เน้นเสียงที่พยางค์ที่หนึ่งและเน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่งที่พยางค์สุดท้าย ได้แก่

/ckrɔm/	[cʰ.'krɔm]	ไม้แดง (น.)
/ŋpɔw/	[ŋ.'pɔw]	อ้อย (น.)

3. คำสามพยางค์ มี 2 แบบคือ เน้นเสียงเบาที่พยางค์ที่หนึ่ง เน้นเสียงหนักเป็นอันดับสองที่พยางค์ที่สอง และเน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่งที่พยางค์สุดท้าย เน้นเสียงหนักเป็นอันดับสองที่พยางค์ที่หนึ่ง เน้นเสียงเบาที่พยางค์ที่สอง และเน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่งที่พยางค์สุดท้าย

ก. คำสามพยางค์ที่เน้นเสียงเบาที่พยางค์ที่หนึ่ง เน้นเสียงหนักเป็นอันดับสองที่พยางค์ที่สอง และเน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่งที่พยางค์สุดท้าย ได้แก่

/saŋko:ttra:j/	[,saŋ.ko:t.'tra:j]	หญ้าเจ้าชู้ (น.)
/kampɕ:ŋpuəj/	[,kam.pɕ:ŋ.'puəj]	แพงพวย (น.)
/ʔanna:sa:/	[,ʔan.na:.'sa:]	คำสาปแช่ง (ก.)

ข. คำสามพยางค์ที่เน้นเสียงหนักเป็นอันดับสองที่พยางค์ที่หนึ่ง เน้นเสียงเบาที่พยางค์ที่สอง และเน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่งที่พยางค์สุดท้าย ได้แก่

/marrajjət/	[mar.ˌra.'ji:ət]	มารยาท (น.)
/tɕ:wwaɖa:/	[ˈtɕ:w.ˌwa.'ɖa:]	เทวดา (น.)
/ciərranaj/	[ˈci:ər.ˌra.'naj]	เจียรไน (ก.)

4. คำสี่พยางค์ มี 2 แบบคือ เน้นเสียงเบาที่พยางค์ที่หนึ่งและสาม เน้นเสียงหนักเป็นอันดับสองที่พยางค์ที่สอง และเน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่งที่พยางค์สุดท้าย ไม่เน้นเสียงที่พยางค์ที่หนึ่งและสาม เน้นเสียงหนักเป็นอันดับสองที่พยางค์ที่สอง และเน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่งที่พยางค์สุดท้าย

คำสี่พยางค์ที่เน้นเสียงเบาที่พยางค์ที่หนึ่งและสาม เน้นเสียงหนักเป็นอันดับสองที่พยางค์ที่สอง และเน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่งที่พยางค์สุดท้าย ซึ่งพบเพียงคำเดียวในฐานข้อมูล คือ

/kəli:ŋkəlo:ŋ/	[kə.li:ŋ.kə.'lo:ŋ]	นกกิ้งโครก (น.)
----------------	--------------------	-----------------

คำสี่พยางค์ที่ไม่เน้นเสียงที่พยางค์ที่หนึ่งและสาม เน้นเสียงหนักเป็นอันดับสองที่พยางค์ที่สอง และเน้นเสียงหนักเป็นอันดับหนึ่งที่พยางค์สุดท้าย ได้แก่

/mpuɪlmpe:c/	[m̥.puɪl.m̥.'pɕ:c]	หิ้งห้อย (น.)
/ntɕɛntaɾ/	[n̥.tɕɛ'ˌn̥.'taɾ]	กระตู่กระตึง (ว.)
/rhe:mrha:m/	[r̥ːhe:m.r̥ː.'ha:m]	ลนลาน (ว.)

ภาษาเขมรบ้านตำโงงบน ตำบลทรายขาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี มีระบบเสียงพยัญชนะใกล้เคียงกับภาษาเขมรอื่นอื่น ๆ แต่มีระบบเสียงสระที่มีความแตกต่างจากภาษาเขมรอื่นอื่น ๆ ที่ได้มีการศึกษาและบันทึกไว้ เสียงสระลมแทรก (Breathy Voice) ที่ปรากฏในถิ่นนี้ มีความน่าสนใจเป็นอย่างมากทางภาษาศาสตร์เชิงประวัติ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการในภาษาเขมรซึ่งผ่านช่วงการสูญเสียความก้องของเสียงพยัญชนะบางตัว ได้แก่ *b *d *j *g มาสู่ปรากฏการณ์จัดตั้งหน่วยเสียงระบบใหม่ขึ้นในภาษา (Transphonemicization) ซึ่งเป็นกลไกป้องกันตัวเองจากความสับสนที่เกิดคำพ้องเสียงในภาษามากเกินไป โดยการแยกความแตกต่าง ระหว่างคำสองคำด้วยสระก้อง ลมแทรก (Breathy Voice) หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นลักษณะน้ำเสียงแบบพิเศษ (Register) ซึ่งนักภาษาศาสตร์สันนิษฐานกันว่าเคยมีปรากฏการณ์จัดตั้งหน่วยเสียงเช่นว่าในขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางเสียงของภาษาเขมร ขณะที่ภาษาเขมรปัจจุบัน เช่น ภาษาเขมรมาตรฐาน ภาษาเขมรในประเทศเวียดนาม ภาษาเขมรสุรินทร์หรือภาษาเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้

ของประเทศไทย ไม่ปรากฏลักษณะอมแทรกในเสียงสระ แต่มีปรากฏการณ์จัดตั้งหน่วยเสียงระบบใหม่ขึ้นในภาษาแบบอื่น ๆ แทน ซึ่งน่าจะเป็นระบบที่เกิดขึ้นในภายหลัง อายุของภาษาเขมรบ้านสำโรงบน จึงน่าจะเก่ากว่าภาษาเขมรมาตรฐานที่ใช้ในราชอาณาจักรกัมพูชาปัจจุบัน ภาษาเขมรในประเทศเวียดนามและภาษาเขมรสุรินทร์หรือภาษาเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ของประเทศไทย

อนึ่ง ในข้อมูลที่บันทึกได้ปรากฏคำบางคำในภาษาอื่นนี้มีเสียงสอดคล้องกับเสียงที่สืบสร้างได้จากภาษาเขมรที่ปรากฏในศิลาจารึก ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจและต้องศึกษากันต่อไป

นอกจากนี้ ข้อมูลจากภาษาเขมรอื่นนี้ยังอาจมีผลต่อการจัดกลุ่มภาษาเขมรใหม่ จากเดิมที่แบ่งเป็นภาษาเขมรกลาง ภาษาเขมรสูง และภาษาเขมรใต้ ซึ่งเป็นการแบ่งกว้าง ๆ ตามอาณาเขตของผู้ใช้ภาษาเท่านั้น โดยหากยึดเอาลักษณะของเสียงสระเป็นเกณฑ์ หรือลำดับวิวัฒนาการของเสียงในภาษาเขมรเป็นเกณฑ์ ภาษาเขมรอื่นนี้ก็ต้องจัดไว้อีกกลุ่มหนึ่งต่างหาก และน่าจะเป็นถิ่นที่มีความเก่าแก่ทางภาษามากที่สุดเท่าที่เคยมีการบันทึกเป็นหลักฐานทางภาษาศาสตร์ ดังนั้น การนำข้อมูลจากภาษาเขมรอื่นนี้มาศึกษาทางด้านภาษาศาสตร์เปรียบเทียบและภาษาศาสตร์เชิงประวัติจึงนับเป็นประเด็นที่น่าสนใจ และควรมีการศึกษาวิจัย ต่อไป

เชิงอรรถท้ายบท

- จากการเก็บข้อมูลพบว่า เมื่อเปรียบเทียบกับกร่อนเสียงเดิมคำที่ได้จากผู้บอกภาษาหลัก คำกลุ่มนี้จำนวนหนึ่งเกิดจากการกร่อนเสียงในพยางค์ประกอบที่ปรากฏหน้าพยางค์แรก โดยคงไว้เฉพาะหน่วยเสียงพยัญชนะต้นในพยางค์ประกอบ รวมทั้งการลดการเน้นเสียง จากเน้นเสียงเบาเป็นไม่เน้นเสียงในรูปแปรขั้นที่หนึ่ง และในรูปแปรขั้นที่สองกลายเป็นคำพยางค์เดียว โดยหน่วยเสียงพยัญชนะต้นตัวที่หนึ่งของพยางค์แรกในรูปแปรขั้นที่หนึ่งมากล้ากับหน่วยเสียงพยัญชนะต้นของพยางค์แรก เช่น

รูปหลัก	รูปแปรขั้นที่ 1	รูปแปรขั้นที่ 2	ความหมาย
[kra.'6ə:w]	~ [k ^ə .'6ə:w]	~ [k ^ə '6æj]	ควาย (น.)
[kra.'wa:ŋ]	~ [k ^ə .'wa:ŋ]	~ [k ^ə 'wa:ŋ]	กระวาน (น.)
[kam.'6et]	~ [k ^ə .'met]	~ [k ^ə 'met]	มิด (น.)

การออกเสียงเหล่านี้ได้กร่อนลง และหลายคำที่ผู้บอกภาษาหลักไม่สามารถบอกได้ว่า รูปแบบเดิมของคำเป็นอย่างไร จึงพิจารณาคำที่บันทึกแบบเดียวกับรูปแปรขั้นที่หนึ่ง เป็นพยัญชนะข้ามพยางค์

- เป็นที่น่าสังเกตว่า คำสองพยางค์ที่เป็นคำเขมรแท้ ๆ พยางค์ที่หนึ่งที่มีรูปแบบพยางค์เป็น CVN มักเน้นเสียงเบา ในขณะที่คำสองพยางค์ที่เป็นคำยืมจากภาษาบาลี-สันสกฤตและคำประสมภาษาไทยนั้นพยางค์ที่หนึ่งมักเน้นเสียงหนักเป็นอันดับสอง อย่างไรก็ตาม พบพยางค์ที่หนึ่งของคำสองพยางค์ที่มีรูปแบบพยางค์เป็น CVN ในภาษาเขมรบ้านสำโรงบน ที่เน้นเสียงหนักเป็นอันดับสอง ซึ่งพบเพียงคำเดียวในฐานข้อมูล คือ

/ramraj/ [ˈram.'raj] รำไร, เจ้า (น.)

- พยางค์ที่มีรูปแบบพยางค์เป็น CV: ในภาษาเขมรบ้านสำโรงบน มักเน้นเสียงหนักเป็นอันดับสอง ตามที่อธิบายไว้ข้างบน เช่น

/lɛ:lɛ:/ [ˈlɛ:.'lɛ:] ล้อเลียน, เสียดสี (น.)

/ʔanna:sa:/ [ʔan.'na:.'sa:] คำสาปแช่ง (น.)

ยกเว้นพยางค์ที่หนึ่งที่มีเสียงเน้น /ʔa:/ จะเน้นเสียงเบา เช่น

/ʔa:krɔ:/ [ʔa:.'krɔ?] ~ [ʔa.'krɔ?] อัปลักขณ์ (ว.)

/ʔa:ʔu:t/ [ʔa:.'ʔu:t] บกาะปูด (น.)

บรรณานุกรม

- คมจำ ศิลปชัย. 2529. การศึกษาระบบเสียงภาษาเขมรโบราณสมัยกลาง (ยุคหลังพระนคร). วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกตะวันออก ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชัยวัฒน์ เสาทอง. 2545. การศึกษาระบบเสียงภาษาเขมรบ้านสำโรงบน ตำบลทรายขาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเขมรศึกษา ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธีรพันธ์ ต.ทองคำ. 2527. "กำเนิดและวิวัฒนาการของวรรณยุกต์ในภาษามอญเขมร." *วารสารอักษรศาสตร์* 16(2): 53-71.
- สุริยา รัตนกุล, รศ. ดร. คุณหญิง. 2537. นานาภาษาในเอเชียอาคเนย์ ภาคที่ 1 ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกและตระกูลจีน-ทิเบต. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, พิมพ์ครั้งที่ 2.
- Ferlus, Michel. 1992. "Essai de phonétique historique du Khmer." *Mon-Khmer Studies* XXI:57-89.
- Heinz-Jürgen, pinnow. 1979. "Reflections on the history of the Khmer phonemics system." *Mon-Khmer Studies* VIII: 103-130.
- Jacob, Judith. 1993. "The structure of the word in old Khmer." *Cambodian Linguistics, Literature and History (Collected Articles)*, edited by David A. Smyth, School of Oriental and African Studies, University of London, pp. 1-17.
- Saveros Pou. 1992. *Dictionnaire Vieux Khmer-Français-Anglais*. Centre de Documentation et de Recherche sur la Civilization Khmère (Cedoreck).
- Thach Ngoc Minh. 1999. "Monosyllable in Kienggiang Khmer." *Mon-Khmer Studies* XXVIII:81-95.